

Dr Dragan Prlja

Institut za uporedno pravo, Beograd

Mr Andrej Diligenski

Evropski centar za elektronsku trgovinu i internet pravo

Beč

UDK: 340.5:004.738.5

Originalni naučni rad

PRAVNI ASPEKTI NEUTRALNOSTI INTERNET MREŽE

Neutralnost internet mreže danas je evidentno ugrožena. Korisnici internet servisa ubuduće neće moći da računaju na jednak pristup internet mreži. Države stoje pred velikim izazovom da spreče tu neravnopravnost i omoguće jednak pristup internet mreži, ali one i pored kapaciteta koje poseduju još uvek bitnije ne utiču na poboljšanje situacije. Internet servis provajderi koriste postojeću situaciju da se samovoljno ponašaju na tržištu. Na taj način oni nastoje da eliminišu svaku konkurenciju i održe postojeće kapacitete internet mreže, ali i da cenzurišu sadržaje koji su u interesu država ili posednika krupnog kapitala. Sa druge strane ostaju sami korisnici internet servisa čija zakonskim propisima garantovana prava zapravo ostaju samo mrtvo slovo na papiru, jer oni nisu u mogućnosti da ta svoja zakonom garantovana prava ostvare bez institucija država. Imajući u vidu da je internet sektor i sektor telekomunikacija uopšte od vitalnog značaja za svaku državu, pojedinci mogu malo da učine da bi se to stanje poboljšalo. Regulatorna tela koje države osnivaju nisu zapravo ništa drugo nego još jedan deo državne vlasti, pošto se biraju od strane državne vlasti. Samim time ne može se govoriti o nezavisnosti ovih institucija, pošto izbor članova regulatornih tela zavisi od vlasti odnosno političkih partija. Time zapravo i osnivanje regulatornih tela ima više simboličnu značaj kojim država pokazuje da se stara o korisnicima interneta i konkurenciji na tržištu. Jedino što trenutno ostaje građanima na raspolaganju je da pokreju sudske postupke i tako ostvare svoje osnovno ljudsko pravo, pravo na komunikaciju i razmenu informacija. U ovom pogledu bi trebalo da pomognu ustavni sudovi kao i Evropski sud za ljudska prava u Strazburu.

Ključne reči: neutralnost internet mreže; pravo; uporedno pravo; internet pravo.

1. UVOD

Strogo kontrolisanje informacija, fabrikovanje istine i cenzura su se pokazali kao već provereni načini organizovanog oblikovanja javnog mnjenja u najsirovijim režimima. Prikrivanje činjenica, narušavanje privatnosti, uskraćivanje informacija i slobode govora i izražavanja, nametanje besmislenih ograničenja, pokazuju se danas kao globalni problem. Jedni od najčešćih vidova sistematskog ograničavanja slobode u modernom dobu informacionih tehnologija su razna ograničenja slobode govora i ograničenja dostupnosti informacija. Pošto je internet danas veoma moćno sredstvo za prevazilaženje ovih ograničenja i omogućava dostupnost informacija širom naše planete, svedoci smo pokušaja postepenog stavljanja interneta pod strogu kontrolu i uvođenja stroge cenzure sadržaja. Jedan od najvažnijih koraka u ovom pravcu je upravo ukidanje neutralnosti internet mreže.

Korisnici internet usluga očekuju da samim pristupom internet mreži mogu neograničeno da pristupe bilo kom sajtu i to u najbržem mogućem roku, bez obzira na vrstu veb sajta. Osim toga očekuju da mogu neometano i sa najvećom mogućom brzinom da koriste bilo koju internet uslugu kao npr. gledanje onlajn videa, slušanje muzike, razgovaranje putem Skype-a. Ono što omogućava korisnicima ovakvo korišćenje interneta je upravo neutralnost internet mreže.

2. POJAM NEUTRALNOSTI INTERNET MREŽE

Neutralnost internet mreže (Network Neutrality ili Net Neutrality) je danas jedan od osnovnih principa koji važi u sajber prostoru. Profesor Kolumbija pravnog fakulteta Tim Wu definiše neutralnost internet mreže kao princip po kome se: "podjednako tretiraju svi sadržaji, sajtovi i platforme"¹ sa idejom da se maksimalno ostvari funkcija javnog informisanja putem interneta.

Princip neutralnosti internet mreže i zagovornici ovog principa ne žele ograničenja od strane provajdera telekomunikacionih usluga kao i državnih organa u vezi sa sadržajima, pristupom veb sajtovima, i uopšte bilo kakvog oblika komunikacije na internetu. Internet bi trebalo da bude jedan "autoput" za slobodan protok informacija, gde bi se svi sadržaji jednako tretirali. Zagovornici ovog principa porede ukidanje neutralnosti internet mreže sa privatizacijom puteva, pa bi u slučaju privatizacije interneta internet provajderi odlučivali o tome ko će da se vozi informacionim autoputem a ko bi trebalo da koristi sporedne puteve.

¹ Wu Tim, Network Neutrality FAQ, http://timwu.org/network_neutrality.html, 17.10.2011.

Ovaj princip omogućava slobodan i otvoren internet i odsustvo bilo kakve vrste diskriminacije. Na osnovu principa neutralnosti internet mreže zabranjuje se internet servis provajderima da blokiraju, usporavaju, ubrzavaju ili na bilo koji drugi način onemogućavaju slobodan pristup internetu i internet sadržajima u zavisnosti od njegovog izvora, destinacije ili vlasništva. Suština je u tome da se kompletan internet saobraćaj ravnopravno tretira. Takođe to podrazumeva i da pristup sajtovima, kao i skidanje muzike, otvaranje E-Mail-ova treba da budu dostupni istom brzinom svima. Ni jedan internet servis provajder ne bi smeo da da prioritet određenim informacijama na štetu drugih. Zadatak provajdera je samo u prebacivanju podataka, a ne biranje kojima će dati prioritet sa boljim kvalitetom usluga.

Sa druge strane razvojem internet servisa poput YouTube-a i Skype-a², brzim i nezaustavljivim usponom socijalnih mreža poput Facebook-a i Twitter-a, telekom i internet provajderima su potrebni veliki infrastrukturni kapaciteti za prenos takvih sadržaja što ponekad dovodi do zagušenja u mreži. Provajderi koji nude pristup internet mreži (Access Provider-i) pokušavaju da svoja ograničenja u kapacitetu kompenzuju sa upravljanjem internet saobraćaja što može dovesti do stvaranja prednosti na tržištu kroz davanje prednosti nekim internet uslugama. To se može iskoristiti i za borbu protiv konkurenata na tržištu i ostavlja mogućnost za cenzuru neistomišljenika³.

² Ministarstvo tehnologije NR Kine je skrenulo pažnju na krah "ilegalnih VoIP telefonskih servisa" i izjavilo da skuplja dokaze za tužbu protiv takvih organizacija, ali nije objavilo imena istih. To bi moglo da utiče na servise koji funkcionišu na tom principu kao što je Skype, ali analitičari kažu da nisu sigurni da li je takva akcija usmerena direktno protiv Skype i da li će uopšte imati uticaja na taj servis. Treba imati u vidu da je 2005. godine Skype bio blokiran u delovima Kine nakon što je Vlada zabranila pozive preko interneta, a u isto vreme je Vlada omogućila svojim kompanijama da testiraju servise koji funkcionišu na sličan način kao Skype. Sumnja se da kineska vlada pokušava da zaštiti vladine telefonske agencije - China Telecom, China Unicom i China Mobile, koje su gubile novac na poslovima poziva sa velikih daljina. Skype omogućava da se takvi pozivi obave mnogo jeftinije, ili čak potpuno besplatno za obe strane. Izvor: Novi zakoni u Kini ugrozili funkcionisanje Skype, <http://www.vijesti.me/svijet/novi-zakoni-kini-ugrozili-funkcionisanje-skajpa-clanak-899>, 14.10.2011.

³ Turska je četvrti član veoma velikog broja zemalja koje su zabranjivale ili povremeno zabranjuju YouTube. Ostale tri su Kina, Pakistan i Tajland, dok Severna Koreja, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati, Iran i mnoge druge zemlje koje pokušavaju da cenzurišu internet i YouTube, to čine na diskretniji način. U Turskoj se na osnovu Zakona o internetu (2007) pruža devet osnova za blokiranje interneta, a dečija pornografija i vređanja Ataturka su dve od njih. Problem nije toliki u osnovi za zabranu, nego u lakoći procesa zabrane. Svaki građanin ili državni tužilac u svakom sudu može da pokrene proces koji će dovesti do zabrane veb sajta i provajderi sadržaja tzv. Content Provider-i (kreatori veb sajtova) nemaju nikakve šanse da se brane ili da otklone "štetan" sadržaj pre zabrane. Većina problema je pronađeno na sajtu YouTube. Grci i Jermeni su postavljali na YouTube uvredljive sadržaje o Ataturku. Tursko javno tužilaštvo je tražilo da YouTube: 1. ukloni sav uvredljiv sadržaj o Ataturku; 2. YouTube otvori ogranak u Turskoj (na taj način bi postali poreski obveznici u Turskoj i tako bi Turska mogla da zabrani uvredljivi sadržaj). YouTube je odbacio sve takve zahteve.

Velike kompanije iz oblasti telekomunikacija su mišljenja da servisi kao što su YouTube i Google, koji koriste infrastrukturu telekom operatera, moraju da učestvuju i u finansiranju te infrastrukture.

Jedna od najvažnijih karakteristika današnjeg interneta, je to da je internet odličana platforma za inovacije. Danas svako od nas može da kreira, objavi novi servis ili novi sadržaj na internetu, bez prethodnog odobrenja, testiranja samo je neophodan pristup internetu⁴. Neutralnost internet mreže omogućava i osigurava da i inovatori mogu da počnu od malog i da sanjaju o tome da postanu u budućnosti novi Ebay ili Google, a da ne budu već u startu onemogućeni u tome. Ukoliko internet mreža ne bi bila neutralna, početnici bi bili potisnuti sa tržišta od strane velikih kompanija koje bi plaćale za svoje vodeće mesto na internetu. Između ostalog važno je uspostaviti ravnotežu između otvorenosti i neutralnost internet mreže na jednoj strani i na drugoj strani slobode u pogledu dizajna inovacija u najširem smislu.

U poslednje vreme svedoci smo mnogobrojnih primera zloupotreba, koji se kriju pre svega iza koncepta bezbednosti. Tako bi npr. u praksi potrošačima moglo da se ponudi zaštita od terorizma, spam-a, dečije pornografije, krađe identiteta, virusa, hakovanja na internetu, ali bi cena ove sigurnosti tj. bezbednosti na internet mreži bila previsoka. U ovoj prilici treba ukazati na Bendžamina Frenklina i njegovu izreku *"oni koji su spremi da se odreknu osnovnih sloboda u cilju dobijanja kratkoročne sigurnosti, ne zaslužuju ni slobodu ni sigurnost"*⁵. Internet provajderi će ponuditi "pakete", koji bi zadovoljavali interese korisnika i koji bi se sastojali iz "delova" interneta, ali koji bi bili u posedu ili vlasništvu internet provajdera i onih koji

Razlog: kompanija nije osnovana u ovoj zemlji i ne podleže njenim zakonima. Što se tiče brisanja sadržaja, ne mogu da ispune zahtev Turske, jer bi to izazvalo lavinu sličnih zahteva iz tzv. "slobodnih zemalja" kao što su Pakistan i Tajland. Turski internet korisnici nisu mogli da pristupe YouTube zvanično skoro pet meseci. Izvor: Budimac Bojan, YouTube? I ja tebi!, <http://blog.b92.net/text/4674/YouTube%3F%20I%20ja%20tebi/>, 28.8.2011.

⁴ Italijansko izdanje online enciklopedije Wikipedia, uskoro više neće biti dostupano. U Italiji bi uskoro mogao da bude usvojen novi nacrt zakona, koji bi trebalo da spreči neutralne i besplatne kao i slobodne članke na internet mreži. U ovoj fazi postoji opasnost da italijanska Wikipedia nije više koristan servis, koji do sada mogao da pruži čitaocu očekivane i korisne informacije. Trenutno sajt je sakriven, a uskoro se očekuje da može biti obrisano nakon usvajanja zakona. Sporni nacrt zakona predviđa, između ostalog, obavezu vlasnicima veb sajtova, koji će morati da uklone "nepoželjne informacije" u roku od 48 sati bez odluke suda. Samo mišljenje navodno oštećenih osoba ili organizacija je dovoljno da se pritupi korekciji sadržaja. Prostupak je dovoljno pokrenuti i bez utvrđenja da li se stvarno radi o poverenom ličnom pravu. Pošto Wikipedia ne podleže italijanskim zakonima, jasno je da će samo italijanski korisnici biti uskraćeni za sadržaje iz ove enciklopedije. Izvor: Italienische Wikipedia durch Gesetz gefährdet, <http://futurezone.at/netzpolitik/5280-italienische-wikipedia-durch-gesetz-gefaehrdet.php>, 10.10.2011.

⁵ Franklin Benjamin, They who can give up essential liberty to obtain a little temporary safety, deserve neither liberty nor safety, http://de.wikiquote.org/wiki/Benjamin_Franklin, 1.10.2011.

bi bili spremni da plaćaju deo njihove mreže. Ovo naravno ne znači da drugi "delovi" interneta ne bi bili dostupni, bili bi i oni, ali bi bili ponuđeni van pripejd paketa i bili bi sporiji i sa dodatnim cenama za te delove interneta. Da bi se koristila ova dodatna usluga, potrebno bi bilo naravno da se plati za to, pošto bi se ova usluga fokusirala na "bezbednost", a bezbednost se ne može postići u otvorenim sistemima.

Pošto se internet sve više koristi za gledanje televizije i pričanje putem Skype-a, internet servis provajderi su u poziciji, da distributerima sadržaja kao što su novinski sajtovi, video sajtovi, telefonske usluge (Skype) omoguće prednost u odnosu konkurenciju. Naravno, veća brzina obrade informacija podrazumeva skuplje usluge. Poskupljenje za brži pristup internetu, je prvi korak u stvaranju interneta prvog i drugog razreda (klase). To bi značilo da mnogi ljudi neće moći da priušte veb servise zbog viših cena.

Kako pomiriti interese korisnika interneta kojima su otvorenost internet mreže i jednakost omogućili pristup i razvoj raznih servisa i interese internet servis provajdera koji žele da imaju što veći broj korisnika i koje smatraju da im pripada udeo u rastućem tržištu oglašivačkog kolača. Da bi se sprečilo i prevazišlo sve ovo i našao kompromis između dve strane, postavlja centralno pitanje - Da li je potrebno da se zakonski reguliše ovo pitanje i ova materija?

Da li je pravno moguće i pod kojim uslovima na osnovu zakona je dozvoljeno sklapanje ugovora između internet servis provajdera (u daljem tekstu - ISP) i korisnika kojim se ograničava internet sadržaj?

Ograničenja internet sadržaja (neutralnosti internet mreže) se mogu predstaviti takođe šematski:

Ograničenja internet sadržaja	
Kvalitativna ograničenja	Kvantitativna ograničenja
Provajderi isključuju određene sadržaje ili aplikacije potpuno sa njihovih mreža	Provajderi usporavaju određene vrste internet saobraćaja i prenosa podataka
Primeri: <ul style="list-style-type: none"> - Blokiranje Peer-to-Peer aplikacija ili Youtube-a - Blokiranje VoIP aplikacija - Blokiranje E-Mail-ova sa određenim sadržajem 	Primeri: <ul style="list-style-type: none"> - Usporavanje Peer-to-Peer saobraćaja u udarnom vremenu - Usporavanje VoIP saobraćaja

3. PRAVNI ASPEKTI NEUTRALNOSTI INTERNET MREŽE U UPOREDNOM PRAVU

3.1. Razvoj pravne regulative u oblasti neutralnosti internet mreže

Do pre samo nekoliko godina tehnički je bilo nemoguće analizirati prenos podataka u realnom vremenu. Danas su ISP u stanju da uz pomoć Deep Packet Inspection⁶ izvrše detaljnu analizu saobraćaja podatka. Na ovaj način su oni u mogućnosti da izvesnim podacima daju prednost a neželjeni transfer podataka usporavaju ili blokiraju. Ove mogućnosti su se desile najpre u SAD, gde je i vođena debata o tome da li ovaj problem treba zakonski regulisati. Zagovornici principa neutralnost internet mreže i zakonskog regulisanja su mišljenja da će doći do ograničenja inovacija i tehničkog razvoja ukoliko ne postoje propisi o diskriminaciji sadržaja i aplikacija. Dok protivnici zakonskog regulisanja tvrde da regulisanje materije ne bi dovelo do podstreka kod ISP da dalje investiraju u njihovu mrežnu infrastrukturu.

Federal Communications Commission (FCC) je izradila krajem 2009 nacrt uredbe o neutralnosti internet mreže. D.C. Circuit Court of Appeals je utvrdio u aprilu 2010., da FCC nema nadležnost da reguliše upravljanje mreže od strane provajdera. Od ove sudske odluke FCC radi na uspostavljanju širokopojasnom pristupu i uslugama na internet mreži.

U Evropskoj Uniji je debata na temu neutralnost internet mreže započela tek u 2007. godini, prilikom pregovaranja oko paketa reformi u oblasti telekomunikacija⁷. 2010. u januaru mesecu se evropska komesarka za informaciono društvo prilikom rasprave u Evropskom parlamentu založila za princip neutralnost internet mreže. Takođe je i Evropska komisija održala konsultacije ovim povodom.

Ofcom regulatorno telo u Velikoj Britaniji je iniciralo prošle godine javne debate o upravljanju internet saobraćajem i neutralnosti internet mreže⁸.

U Francuskoj je vlada sprovela proces konsultacija o neutralnost internet mreže⁹.

U Nemačkoj se o neutralnosti internet mreže raspravlja u vezi sa amandmanom Zakona o telekomunikacijama¹⁰.

⁶ Deep Packet Inspection je tehnologija, koja omogućava analize sadržaja kojima se preko internet mreže prenose paketi podataka. Izvor: Ramos, *Deep Packet Inspection Technologies*, Tipton/Krause, Information Security Management Handbook, 2007, 2195.

⁷ Promene su napravljene u Citizens' Rights Directive (2009/136/EC) i Better Regulation Directive 2009/140/EG.

⁸ Net Neutrality, <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/consultations/net-neutrality/summary/netneutrality.pdf>, 15.10.2011.

⁹ Dokument o konsultacijama, http://www.telecom.gouv.fr/fonds_documentaire/consultations/10/consneutralitenet.pdf, 15.10.2011.

Norveška poštanska i telekomunikaciona uprava je, u saradnji sa ISP, provajderima sadržaja (Content Provider), predstavnicima industrije i društvom za zaštitu potrošača razvila smernice za neutralnost internet mreže, provajderi mogu dobrovoljno da se pridžavaju ovih smernica. Norveški model karakterišu tri principa. Prvo, korisnici treba da imaju pristup internetu sa brzinom i kvalitetom koji su provajderi obećali u svojoj ponudi; Drugo, korisnici treba da imaju pravo da slobodno koriste pristup internetu, dok će nezakonite i štetne radnje biti isključene iz slobodnog pristupa internetu. Treće, smernice sadrže princip nediskriminacije: internet korisnici imaju pravo na pristup internetu bez diskriminacije saobraćaja na osnovu sadržaja, aplikacije, primaoca i pošiljaoca¹¹.

Luksemburška Vlada je predstavila Nacionalnu strategiju za uspostavljanje širokopojasnog interneta i očuvanje neutralnost internet mreže, koja je usvojena u aprilu 2010¹².

Holandija je prva evropska zemlja koja je donela zakon u kojem se mobilnim operaterima zabranjuje dodatno naplaćivanje usluga koje koriste internet protokol, bez obzira o kojoj funkciji se radi. Kako je penetracija širokopojasnog interneta dostigla takav nivo da je gotovo nemoguće pronaći dom bez priključka na internet, telekom provajderi su se uspaničarili i počeli su da donose neke odluke protiv kojih se korisnici bune. Sličan problem je i kod mobilnih operatera, gde je mobilna veza preko interneta gotovo standard današnjice. Pojavom i naglim širenjem aplikacija za pametne telefone našlo se i nekoliko aplikacija kojima možete slati besplatne poruke ili besplatno zvati poput Skype-a, WhatsApp-a, Viber-a i sličnih. Telekom i internet servis provajderima se naravno to nikako ne sviđa jer sve je izglednije kako će se smanjiti korištenje GSM poziva i SMS poruka te da će jedino što će korisnici plaćati biti za protok podataka, koji je daleko povoljniji (barem u zemljama koje mogu doneti Zakon o neutralnosti internet mreže)¹³. Videćemo koliko će i ostale zemlje EU slediti ovaj primer.

Sa druge strane srpska javnost je nedovoljno obaveštena o ovoj tematici. Na EuroDIG¹⁴(European dialogue on Internet governance)

¹⁰ Holznagel, Netzneutralität im TKG-Entwurf, <http://www.telemedicus.info/article/1866-Netzneutralitaet-im-TKG-Entwurf.html>, 15.10.2011.

¹¹ Network neutrality: Guidelines for Internet neutrality (2009), <http://www.npt.no/.../20%20%20.pdf>, 15.10.2011.

¹² Le gouvernement du Grand-Duché de Luxembourg Ministère d'État/Ministère de l'Économie et du Commerce extérieur, Stratégie nationale pour les réseaux à « ultra-haut » débit - L'« ultra-haut » débit pour tous - (2010), http://www.mediacom.public.lu/.../haut_.pdf, 15.10.2011.

¹³ Associated Press, Net neutrality enshrined in Dutch law, <http://www.guardian.co.uk/technology/2011/jun/23/netherlands-enshrines-net-neutrality-law>, 15.10.2011.

¹⁴ Snimak cele konferencije može se videti na sajtu <http://www.live-e.tv/video-prilog/etv-07-06-2011/eurodig-2011-european-national-priorities-internet-governance-%E2%80%93-towards->, 20.9.2011.

konferenciji u Beogradu, održanoj u maju ove godine, istaknute je neke vrlo važne polazne osnove za rešenje problema neutralnost internet mreže. Ovom prilikom ukazano na važnost usvajanja Zakona o elektronskim komunikacijama i Strategije razvoja informacionog društva do 2020. Od velikog značaja u Zakonu u elektronskim komunikacijama je zaštita potrošača, a tu se pre svega misli na zaštitu krajnjih korisnika internet usluga. Promovisanje principa neutralnosti internet mreže kod nas se odnosi pre svega na pružanje usluga univerzalnog servisa. Bitnu ulogu u ovoj oblasti i uspostavljanju principa neutralnost internet mreže ima RATEL (Republička agencija za elektronske komunikacije)¹⁵ i Ministarstvo kulture, informisanja i informacionog društva¹⁶, kao i pravilnici agencije i ministarstva.

Jedan od najvažnijih zadataka organa vlasti u ovoj oblasti bilo je kako i na koji način regulisati tzv. širokopolasni pristup internetu¹⁷, kao i regulisanje specifičnih ugovora između ISP i korisnika internet i telekomunikacionih usluga.

3.2 Neutralnost internet mreže i ljudska prava

Zemlje Evropske Unije kao i Srbija zagarantovali su osnovna ljudska prava ustavom. Srbija je 2003. godine postala članica Saveta Evrope (tada Srbija i Crna Gora), a zatim ratifikovala EKLJP (Evropska konvencija o ljudskim pravima). Konvencija je eksplicitno navedena u ustavu i od tog vremena sva zagarantovana prava i slobode neposredno važe. Zbog povrede prava EKLJP može se nakon iscrpljenja svih svih instanci domaćeg pravnog sistema pokrenuti i postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu. Ovo važi i za sve zemlje članice Saveta Evrope.

Ono što se odnosi na neutralnost internet mreže a dotiče osnovna ljudska prava jeste jedno od osnovnih ljudskih prava a to je pravo slobode mišljenja i izražavanja (izraženo u članu 10. EKLJP). U zemljama članicama EU kao i u Ustavu Srbije jemči se sloboda mišljenja i izražavanja¹⁸. U ovom

¹⁵ Raniji naziv shodno Zakonu o telekomunikacijama, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 45/03 bio je Republička agencija za telekomunikacije. Donošenjem Zakona o elektronskim komunikacijama iz 2010. godine, promenjen je naziv u Republičku agenciju za elektronske komunikacije, "V." čl. 7. ZEK, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010.

¹⁶ Ministarstvo za telekomunikacije i informaciono društvo je nedavnom reformom nerazumljivo spojeno sa ministarstvom kulture.

¹⁷ Prema Strategiji razvoja informacionog društva u Republici Srbiji do 2020. godine, *Službeni glasnik RS*, br. 55/05, 71/05-ispravka, 101/07 i 65/08, koji je usvojila Vlada, širokopolasni pristup internetu treba da do 2020. godine dostigne protok od najmanje 100 Mb /s. Razvojem širokopolasnog pristupa internetu potrebno je postići da cene i uslovi pristupa u Republici Srbiji budu bliski proseku EU za sve brzine protoka.

¹⁸ Čl. 46. Ustava Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/06, Art 11. Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000/C 364/01.

članu ustava se zapravo garantuje slobodan pristup informacijama, što bi trebalo ISP naravno da obezbede svim građanima¹⁹. Ovo predpostavlja i slobodu širenja i primanja informacija, koja obuhvata i internet sadržaje u najširem smislu.

Ukoliko bismo pogledali gore opisanu tabelu i razlike u internet sadržaju treba ustanoviti da ukoliko se radi o tzv. kvalitativnim ograničenjima internet sadržaja i kada se tom prilikom blokiraju izvesni internet servisi, bila bi to u osnovi povreda prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Tu naime ne bi postojao slobodan pristup mreži.

Kada su u pitanju tzv. kvantitativna ograničenja internet sadržaja naročito kada je reč o usporavanju ili o davanju prednosti određenim podacima ili paketima, sumnjivo je da li postoji povreda prava na slobodu mišljenja i izražavanja. Ukoliko bi se u ovom slučaju radilo o brzini protoka podataka, a ne o generalno pristupu mreži, to bi bilo dopušteno ugovoriti. Pošto nije ugrožen sam pristup internet mreži. Sa druge strane davanje prednosti određenim podacima u internet saobraćaju bi takođe predstavljalo povredu ovog osnovnog ljudskog prava, pošto se radi direktno o samom pristupu internet mreži.

Treba imati u vidu da se sloboda mišljenja i izražavanja²⁰ najčešće u pravnoj nauci navodi kao najvažnije ljudsko pravo i kao kamen temeljac demokratskog društva. Pošto se radi o veoma bitnom ljudskom pravu kao što je sloboda mišljenja, država je glavni garant očuvanja ovog prava. Međutim, ovo ustavom zagarantovano pravo se odnosi na odnos države i pojedinaca, a ne na odnos između subjekata privatnopravnih odnosa (u ovom slučaju država ima posrednu ulogu). Upravo u slučaju odnosa između Access Provider-a i korisnika interneta se radi o odnosu privatnopravnih subjekata. Pošto se radi o privatnopravnim subjektima, na ovu materiju se pored ustava primenjuju i pravila obligacionog prava.

¹⁹ Od 1.7.2010 Finska je širokopolasni pristup internetu proglasila osnovnom ljudskim pravom. Ovim zakonom su provajderi obavezni da svim građanima omoguće pristup internetu od najmanje 1MB/S. Finska je inače država sa najvećim brojem internet korisnika u Evropi 96%, a u planu je da se brzina širokopolasnog interneta do 2015. godine poveća do 100 MB/S. Izvor: Rajčević Srđan, Širokopolasni Internet pristup kao osnovno ljudsko pravo, <http://srdjanrajcevic.com/2011/06/09/sirokopolasni-internet-pristup-kaosnovno-ljudsko-pravo/>, 2.9.2011.

²⁰ U pravnoj nauci se koristi i termin sloboda komuniciranja, informisanja, Berka, *Grundrechte*, 1999, Springer Verlag.

3.3 Pravna regulativa odnosa ISP-a i korisnika i neutralnost mreže

Ugovorni odnos između ISP-a i korisnika internet usluga zasniva se u Srbiji na zakonima²¹ i pravilnicima²², dok se na nivou EU zasniva na direktivama, kojima su regulisane sve relevantne teme vezane za ograničenje sadržaja internet korisnika.

Zakon o elektronskim komunikacijama, kao jedan od glavnih ciljeva određuje pristup univerzalnog servisa svim građanima u Republike Srbije²³. Univerzalni servis čine javne fiksne telefonske mreže, uključujući i usluge za prenos podataka, kvalitet pristupa internetu na tehnološki neutralnoj osnovi. Usluge se pružaju sa standardnim kvalitetom i po pristupačnim cenama²⁴. Kako bi se omogućio pristup internetu što većem broju ljudi tzv. širokopolasni pristup internetu, određen je minimum propusni opseg Dial up konekcija (Dial up pristup internetu)²⁵. Na nivou EU ovakav standard nije predviđen, već je prepušteno državama članicama da same odrede propusni opseg internet konekcije.

RATEL (Republička agencija za elektronske komunikacije²⁶) imenovala više operatera kako bi se omogućilo obavezno pružanje nekih ili svih usluga univerzalnog servisa- Telekom Srbija, Telenor, Vip i Orion Telekom. Ovi operateri odgovaraju praktično u Srbiji Access Provider-ima (pristupnim operaterima).

RATEL ima i pravo da naredi operaterima da prilagode ponudenu cenu ili uslove za korišćenje usluga univerzalnog servisa, i obavezan je da to sve učini na transparentan i nediskriminatorni način. Agencija kontroliše

²¹ Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89 i *Službeni list SRJ*, br. 31/93 i *Službeni List SCG*, br.1/2003 – Ustavna povelja) i Zakon o elektronskim komunikacijama, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010.

²² Pravilnik o opštim uslovima za obavljanje delatnosti elektronskih komunikacija po režimu opšteg ovlašćenja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 38/11, Pravilnik o određivanju početne grupe usluga univerzalnog servisa, *Službeni glasnik RS*, br. 55/09.

²³ V. čl. 4. tač. 52. ZEK, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010.

²⁴ Čl. 1. i 7. Pravilnika o određivanju početne grupe usluga univerzalnog servisa, *Službeni glasnik RS*, br. 55/09.

²⁵ Čl. 2. Pravilnika o određivanju početne grupe usluga univerzalnog servisa, *Službeni glasnik RS*, br. 55/09.

²⁶ Shodno čl. 7. ZEK, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 45/03, radi obezbeđivanja uslova za efikasno sprovođenje i unapređivanje utvrdene politike u oblasti telekomunikacija u Republici Srbiji, osniva se Republička agencija za telekomunikacije (sada na osnovu novog Zakona o elektronskim komunikacijama promenjeno ime u Republička agencija za elektronske komunikacije) kao samostalna, odnosno nezavisna organizacija koja vrši javna ovlašćenja, u skladu sa ovim zakonom i propisima donetim na osnovu ovog zakona. Agencija je samostalan pravni subjekat i funkcionalno je nezavisna od bilo kog državnog organa, kao i od svih organizacija i lica koja se bave telekomunikacionim mrežama, sredstvima ili uslugama. U obavljanju poslova utvrđenih ovim zakonom, Agencija je dužna da obezbedi primenu Strategije razvoja telekomunikacija u Republici. Organe Agencije bira Narodna skupština na predlog Vlade.

operatere i u pogledu određene obaveze i analizira pružanje univerzalnog servisa u Republici Srbiji, uključujući kvalitet i cene pružanja ovih usluga najmanje jednom u periodu od tri godine. Rezultati analize se objavljuju na sajtu Agencije²⁷.

U ugovorima između ISP i korisnika, zakonodavac je izričito predvideo pismenu formu²⁸. Time je praktično onemogućeno da ugovorne strane usmeno sklope ugovor, što je u interesu i ISP a pre svega korisnika internet servisa. Međutim zakonodavac je predvideo i mogućnost potpunog onemogućavanja pristupa internet mreži (kvalitativno ograničenje). Time je data mogućnost ISP da u samom ugovoru predvide bilo kvalitativna bilo kvantitativna ograničenja u prenosu informacija i podataka²⁹.

ISP su dužni da svoju uslugu ponude na način koji korisnika jasno i nedvosmisleno obaveštava o uslovima zaključenja ugovora. Cenovnik usluga, u zavisnosti od ponuđenih vrsta usluga, sadrži: visinu jednokratne naknade za priključenje, visinu mesečne naknade za pristup elektronskoj komunikacionoj mreži ili usluzi, obračunsku jedinicu i tarifni interval, opis posebnih uslova za pristup zaštićenim sadržajima ili uslugama sa dodatkom vrednošću, obaveštenje o troškovima održavanja i dostupnim paketima usluga, obaveštenje o popustima, kao i druge odredbe specifične za određenu uslugu³⁰.

Ova obaveza ISP se uspostavlja i na nivou EU. Države članice bi morale potrošačima još u ugovoru da dostave informacije o ograničenjima pristupa internet mreži, ili korišćenja internet servisa i aplikacija³¹.

Uslovi posebnih oblika plaćanja usluga s dodatkom vrednošću moraju biti saopšteni korisniku na razumljiv način. ISP sa uslugama sa dodatkom vrednošću je u obavezi da korisniku koji plaća uslugu omogući prekid upotrebe usluge u bilo kom trenutku, tako da se odmah obustavi pružanje usluge i ugovorena naplata usluge³². Ovo pravo je naravno omogućeno i na nivou EU³³.

Kada se usluga naplaćuje zavisno od količine ili kvaliteta, ISP je dužan da pretplatniku, na njegov zahtev, izda račun koji sadrži detaljnu

²⁷ V. čl. 56. ZEK, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010.

²⁸ V. čl. 105. ZEK, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010.

²⁹ V. čl. 105. ZEK, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010, zadnji pasus: "omogućava da se pored obaveznih elemenata iz stava 2. ovog člana u ugovor između korisnika i operatora ubaci i element koji ne obezbeđuje priključak ili pristup elektronskoj komunikacionoj mreži".

³⁰ V. čl. 106. ZEK, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010.

³¹ V. čl. 20. stav 1. b) Citizens' Rights Directive, 2009/136/EC.

³² V. čl. 25. Pravilnika o opštim uslovima za obavljanje delatnosti elektronskih komunikacija po režimu opšteg ovlašćenja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 38/11.

³³ V. čl. 20. stav 2. Citizens' Rights Directive, 2009/136/EC.

specifikaciju pruženih usluga sa obračunom zaduženja za svaku pojedinačnu uslugu, radi jednostavne provere i kontrole troškova pruženih usluga³⁴.

Pretplatnik takođe može u pisanom obliku da podnese operatoru prigovor na iznos kojim je zadužen za pruženu uslugu, odnosno na kvalitet pružene usluge, kao i da traži naknadu štete, saglasno odredbama ugovora o pružanju usluge sa manjim kvalitetom od ugovorenog³⁵.

3.4 Zaštita podataka i neutralnost internet mreže u Srbiji

Sa donošenjem Data Retention Directive³⁶ na nivou EU su sve dosadašnje direktive, kojima je zajemčena zaštita podataka o ličnosti pogažene³⁷. Time je ovo osnovno ljudsko pravo ugroženo. Iako direktivom nije regulisan odnos između Access Provider-a i internet korisnika, upravo je ovim zakonom omogućeno i snimanje podataka. To sve dovodi u sumnju mogućnost stvarne pravne zaštite internet korisnika. Sa usvajanjem sporne direktive Evropske unije, omogućeno je snimanje podataka u trajanju minimalno 6 meseci do 2 godine koje sve članice EU treba da implementiraju.

Podaci koji se snimaju su: imena i prezimena kao i adrese korisnika (osnovni podaci), ko je, sa kim i kada telefonirao (pristupni podaci), gde se u tom trenutku nalazio (podaci o lokaciji), i koja je IP-adresa korištena³⁸. Iako ovo snimanje podataka nema direktnu vezu sa neutralnošću internet mreže i ne odnosi se na sadržaj komunikacije kako je izričito direktivom i predviđeno, ipak poznatom Data Mining³⁹ metodom je veoma lako ograničiti sadržaj i kontrolisati zapravo sve ono što je garantovano da se neće kontrolisati, a tiče se neutralnosti internet mreže. Sporna direktiva u mnogim zemljama

³⁴ V. čl. 28. Pravilnika o opštim uslovima za obavljanje delatnosti elektronskih komunikacija po režimu opšteg ovlašćenja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 38/11.

³⁵ V. čl. 29. Pravilnika o opštim uslovima za obavljanje delatnosti elektronskih komunikacija po režimu opšteg ovlašćenja, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 38/11.

³⁶ Data Retention Directive, 2006/24/EC.

³⁷ U ZEK, *Službeni glasnik RS*, br. 44/2010, predviđeno je u XVII. poglavlju "Tajnost elektronskih komunikacija, zakonito presretanje i zadržavanje podataka" i time je implementirana ova direktiva u Srbiji.

³⁸ U Srbiji se u zakonu ne navode izričito IP-adrese, ali se i one snimaju bez sumnje.

³⁹ Data Mining metode se odnose na softver, koji je zasnovan na automatizovanim predviđanjima predloženih rešenja na osnovu poznatih obrazaca ponašanja iz prošlosti, kao i identifikacija prethodno nepoznatih odnosa, obrazaca i trendova u vrlo velikim bazama podataka. U kontekstu Data Mining velike baze podataka se traže šabloni koji se ponavljaju. Ovo omogućava, na primer, da se putem frekvencije komunikacije ili kroz učestalost i trajanje zajedničke komunikacije u jednom delu telekomunikacione mreže, socijalni odnosi sa sigurnom verovatnošću mogu rekonstruisati. Pored toga, moguće je otkriti sve društvene konekcije, njihovo širenje i bilo hijerarhijske strukture koje proizlaze iz njih. Izvor: Data Mining: What is Data Mining?, <http://www.anderson.ucla.edu/faculty/jason.frand/teacher/technologies/palace/datamining.htm>, 20.9.2011.

Evropske Unije još uvek nije prihvaćena (Austrija, Nemačka, Rumunija su samo neke od tih zemalja⁴⁰), dok je kod nas olako prihvaćena i to bez vođenja rasprave o bitnim detaljima još pre godinu dana.

Da cela situacija kod nas bude još komplikovanija data su ogromna ovlašćenja direktoru BIA (Bezbedonosno informativna agencija)⁴¹. Naime, direktor BIA može po svojoj arbitrarnoj proceni u bilo kom trenutku zatražiti bilo koji podatak, o bilo kome od nas i telekomunikacioni operateri (uključujući i internet provajdere naravno) su dužni da mu te podatke dostave. Time je prekršen ustav i garantovano pravo na zaštitu podataka o ličnosti, pošto pojedinac nije u mogućnosti da bude obavešten a pored toga nije neophodna i odluka suda, već lična inicijativa direktora BIA.

Na osnovu ovoga može se zaključiti da su zapravo gore navedene slobode izražavanja, kao i pristup internetu i slobodnom protoku informacija strogo kontrolisane od strane države⁴². Time bi države od jedne pravne

⁴⁰ Primera radi u zemljama kao što su Nemačka, Rumunija ova direktiva je proglašena neustavnom od strane Ustavnih sudova tamošnjih zemalja, dok je protiv Austrije pokrenut postupak zbog neimplementacije direktive i kršenja ugovora iz Lisabona. Izvor: Wikipedia, Vorratsdatenspeicherung, <http://de.wikipedia.org/wiki/Vorratsdatenspeicherung>, 15.10.2011.

⁴¹ Radom Agencije rukovodi direktor, koga postavlja i razrešava Vlada. Direktor Agencije dužan je da dva puta godišnje podnese izveštaj o radu Agencije i o stanju bezbednosti Republike Srbije, Narodnoj skupštini i Vladi Republike Srbije. Izvor: BIA, Zakonski okvir, <http://www.bia.gov.rs/zakonski-okviri.htm>, 15.10.2011.

⁴² U Junu ove godine su uvedeni tzv. Filteri za blokadu ilegalnih sajtova. MUP i kompanija Telenor su potpisali ovaj sporazum, kojim se blokira pristup sajtovima sa elementima seksualnog zlostavljanja dece. Na ovaj način će svako ko bude želeo da pristupi ovim sajtovima biti obavešten o tome da pokušava da pristupi zabranjenom internet domenu. U planu su i sporazumi sličnog karaktera sa ostalim operaterima. Postoji baza podataka, koju će MUP Srbije dostavljati operaterima, u kojoj se nalazi spisak sajtova i to ne samo u zemlji sa domenima koji se ne smeju koristiti, a svaki pristup biće filtriran. Da li je ovo još jedna maska za cenzuru sadržaja? Ko kontroliše te spiskove i da li su to zaista sajtovi sa tim sadržajem? Da li je MUP uopšte nadležan da donosi odluku o tome, ili je to neophodno samo na osnovu sudske odluke? Da li će se na ažuriranoj listi danas – sutra možda naći politički protivnici, slobodoumni intelektualci i građani koji ne misle isto kao vladajući režim? Da li je ovo dobra podloga za eliminisanje konkurencije? Te sajtove sa dečijom pornografijom, zlostavljanjem dece trebalo bi oboriti, a njihovi vlasnici (vlasnici sadržaja) trebalo bi da odu zatvor, ali, kad su već poznate IP-adrese ili domen sa takvim sadržajem, trebalo bi zločince uhapsiti a ne filtrirati saobraćaj. To što će nekome biti nedostupan neki prljavi sajt, ne stavlja počinioce u zatvor. Gde je u ovom slučaju prevencija od krivičnog dela? Šta je zaštitni objekat? Izgleda da su zaštitni objekat deca, možda sigurnost države, prevencija...opet sve liči na zamenu teza. Filtriranjem se sigurno ne sprečavaju učinioci ovakvih krivičnih dela. Ukoliko su poznate IP-adrese počinioaca ovih krivičnih dela, onda bi ih trebalo krivično goniti a ne filtrirati internet saobraćaj. Time se ostavlja neodoljiva mogućnost zloupotrebe kako državnih organa tako i operatera. Pošto je interes globalna mreža, teško je goniti učinioce krivičnih dela koji nisu locirani na teritoriji Srbije. Za to postoje odgovarajuće institucije zemalja potpisnica Konvencije o Cyber kriminalu (sve članice EU), kao i Interpol, koji su dužni da ih gone. Izvor: MUP i Telenor potpisali sporazum o bezbednosti na internetu, <http://www.vesti.rs/Politika/Ivica-Da%C4%8Di%C4%87/MUP-i-Telenor-potpisali-sporazum-o-bezbednosti-na-internetu-2.html>, 15.10.2011.

države mogle da postane policijska država, a ovi elementi kontrole bi bili slični Stasi⁴³ metodama za vreme DDR-a.

3.5 Primena prava u oblasti neutralnosti internet mreže

Imajući u vidu osetljivost teme i ne poznavanje funkcionisanja modernih informacionih tehnologija i sopstvenog prava, nedovoljno kvalitetna primene prava u mnogome lišava korisnike internet servisa slobodnog pristupa informacijama.

Pravo na pristup informacijama, internetu je ustavom garantovano pravo, tako da bi građani svoja prava mogli da ostvare i pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu, ukoliko bi im država ostvarivanje gore navedenih prava onemogućila. Pošto su prava svih građana na slobodan pristup internetu evidentno ugrožena može se očekivati u budućnosti bujica zahteva upućenih na adresu Evropskog suda za ljudska prava, inače već prenatrpanog zahtevima za zaštitu prava pojedinaca.

Kada se radi o zaštiti internet korisnika mnogi građani imaju problem pošto ne pročitaju ugovor pre nego što ga potpišu. Time praktično sami sebi ograniče pravo pristupa internetu. To se naročito odnosi na mobilni internet, gde se mušterijama nude povoljniji paketi za telefoniranje garantuje se pristup internetu ali pod smanjenom brzinom (sa kojom praktično nije moguće koristiti ni jednu funkciju osim slanja E-Mail-ova), dok se izvesni internet servisi skuplje naplaćuju ili blokiraju. Ovo posebno važi za mobilne telefone koji funkcionišu na android platformi⁴⁴ tzv. pametne telefone (smart telephone).

Internet korisnici bi takođe trebalo da obrate pažnju na pravo na raskid ugovora, ukoliko ISP ponude veću cenu u toku već postojećeg ugovora. Naime u praksi se često događa da ISP jednostrano i bez obavešavanja korisnika povećaju cenu mesečne predplate, što po našem zakonu i po propisima EU ne bi smeli da urade.

Takođe treba imati u vidu da su u praksi pogođene često i usporavane usluge Peer-to-Peer-programa BitTorrent-a, ovakav slučaj se dogodio u

⁴³ Istočnonemačka tajna služba koja je beležila svaku sumnjivu aktivnost, stanovni su imali male rupe u zidovima za snimanje, a postojalo je i odeljenje za analizu đubreta, gde se tražio svaki sumnjivi materijal ili hrana koja dolazi sa Zapada. Izvor: Štazi je nadmašio i svoju majku KGB, PressMagazin, <http://www.pressonline.rs/sr/vesti/PresMagazin/story/142548/%C5%A0tazi+je+nadma%C5%AIio+i+svoju+majku+KGB.html>, 15.9.2011.

⁴⁴ Android funkcioniše kao open-source operativni sistem, tako da proizvođači mobilnih telefona koji se odluče za ovu platformu mogu do izvesne mere da ga prilagode svojim potrebama. Ovaj operativni sistem napravili su Google Inc i T-Mobile u saradnji sa tajvanskim proizvođačem pametnih telefona HTC. Izvor: Internet forum, <http://forum.bih.net.ba/archive/index.php/t-32448-p-2.htmls=f7180334524d99c1be3ec68e21e0fcee>, 10.9.2011.

Nemačkoj⁴⁵. Ova usluga se onemogućava u određenom periodu dana, najčešće u vremenskom špicu. Slučajevi u praksi u vidu usporavanja određenih servisa u vremenskom špicu (uglavnom se radi o večernjem terminu) desili su se i u Velikoj Britaniji, gde je usporavan prenos podataka prilikom gledanja videa na YouTube ili na iPlayer-u. British Telecom je takođe blokirao i usporavao i gledanje televizijskih emisija BBC⁴⁶.

3. ZAKLJUČAK

Što se tiče aspekata ljudskih prava, države su dužne da omoguće slobodan pristup informacijama na osnovu ustava, takođe je zakonski to potvrđeno kroz kontrolu i nadzor kao i ovlašćenja od strane telekomunikacionih regulatornih tela. Država sa svoje strane ima mogućnost i poseduje mehanizme, kojima bi onemogućila provajdere da se samovoljno ponašaju na tržištu.

Međutim, pošto su države dobile praktično mogućnost kontrole pristupa svih oblika elektronskih komunikacija pa i interneta, teško je govoriti uopšte o slobodi pristupa informacija i pravu na slobodno širenje informacija, odnosno neutralnosti internet mreže kada oni koji bi zapravo trebalo u prvoj liniji da garantuju ovo osnovno ljudsko pravo sada zakonski krše ustavno pravo na zaštitu podatka, na slobodu mišljenja i izražavanja i pravo na privatnost pojedinca.

Provajderi takođe moraju voditi računa o principu osnovnih ljudskih prava, ali isto tako i o obavezi da se informišu internet korisnike o nameranim ograničenjima bilo kvalitativnim bilo kvantitativnim i to na odgovarajući način i u pismenoj formi isključivo. Neophodno bi bilo u ugovoru detaljno regulisati ograničenja, a korisnici internet servisa bi trebalo pažljivo da pročitaju opšte uslove pužanja i korišćenja usluga. Ukoliko bi se naknadno uvela ograničenja u ugovoru korisnik bi morao da ima pravo na raskid ugovora.

Može se zaključiti da je kvantitativno ograničenje dopušteno i da se može ugovoriti, dok bi kvalitativno kojim se određeni internet servisi bilo blokiraju ili potpuno onemogućavaju bili nedopušteni. Kvantitativna ograničenja bi bila u skladu sa ekonomskom logikom, ko želi bolju uslugu mora za to više i da plati. Međutim postavilo bi se pitanje, gde je razlika između kvantitativnih i kvalitativnih metoda? Razlika je upravo u mogućnosti pristupa, pošto se kod kvalitativnih metoda pristup praktično onemogućava bilo trajno bilo privremeno, dok se kod kvantitativnih zahteva za bolju uslugu dodatna cena. Srpski zakonodavac je napravio veliku grešku

⁴⁵ Röttgers, Internetanbieter bremst Tauschbörsen, http://www.focus.de/digital/internet/kabel-deutschland_.html, 30.8.2011.

⁴⁶ Cellan-Jones, BT accused of iPlayer throttling, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/8077839.stm>, 30.8.2011.

kada je predvideo i mogućnost da se ugovorom kao jedan od bitnih elemenata unese kvantitativno ili kvalitativno ograničenje pristupu internet mreži. Time bi i ovako do sada nedovoljno obavješteni korisnici trebali da računaju na savesnost i poštenje ISP-a, koji bi jasno i nedvosmisleno morali da upozore korisnike o njihovim pravima i obavezama.

U budućnosti trebalo bi očekivati internet sa klasama, pošto je to i pravno dopušteno, a ekonomski opravdano i neizbežno da bi se ulagalo u dalji razvoj tehnologije. Time bi bio garantovan internet korisnicima samo minimalni standard u internet protoku, a ko bude želeo bolju uslugu i kvalitet servisa više od standardnog moraće za to više i da plati. Shodno Citizens' Rights Directive ostavljeno je državama članicama EU da same odluče da li će neutralnost internet mreže zakonski regulisati. Na kraju treba reći da je zakonsko regulisanje ove materije na nivou EU kao i u Srbiji u vidu nekog posebnog "Zakona o neutralnosti internet mreže" potpuno izlišno, pošto su sve već neophodne garancije date u direktivama, ustavima kao i u zakonima i pravilnicima.

Dragan Prlja, Ph. D.

Institute of Comparative Law, Belgrade

Andrej Diligenski, MSc

European center for E-Commerce and Internet Law, Vienna

INTERNET NETWORK NEUTRALITY - LEGAL ASPECTS

Internet Network Neutrality is now evident threatened. The Users of Internet Services will no longer be able to count on equal Access to the Internet Network. States are facing a great Challenge to prevent this Phenomenon, but in spite of their Possibilities they do not affect to improve the Situation. Internet Service Providers use the Opportunities provided by technology and legal Requirements to act arbitrarily on the Market. In this way they seek to eliminate all Competition and maintain existing capacity Internet Network, and to censor any content which is in the Interest of the State or the Owners of big capital. On the other hand remain the Users of Internet Services, which Rights remain only on paper because they are unable to protect their legal rights guaranteed by the State without State Institutions. Bearing in mind that the Internet Sector and the Telecommunications Sector in general is of vital importance for each Country, individuals in this regard may be little to do in order to improve the Situation. The Regulatory Agencies are established by the State and are actually nothing more than another Piece of Governmental Powers, elected by the Governmental Power. Therefore we can not talk about the Independence of these Institutions, since the Election of Members of Regulatory Agencies depends on the Government or members of political Parties. This actually and establishment of Regulatory Agencies has a symbolic role that the State takes care of Internet Users and Competition in the Market. The only thing the Citizens remain is, that by Court to achieve their basic Human Right, the Right to Communication and sharing of Informations. In this respect should help Constitutional Courts and the European Court of Human Rights in Strasbourg.

Keywords: *Internet Network Neutrality; Law; Comparative Law; Internet Law.*